

Ledende spørgsmål (nr. 1)

Forskellige psykologer har ved hjælp af forskellige metoder forsket i, hvad der kan være med til at fordreje korrektheden af vidners udsagn. En psykolog ved navn Elisabeth Loftus, som er et meget kendt navn inden for vidnepsykologien, har f.eks. undersøgt, hvilken rolle såkaldte ledende spørgsmål spiller i forhold til, hvad vidner genkalder sig af erindringer.

Formålet med undersøgelsen var at undersøge om man kan påvirke øjenvidners erindring alene ved hjælp af formuleringen af spørgsmål til dem.

45 studerende blev rekrutteret til at deltage i et laboratorieeksperiment. I eksperimentet blev deltagerne inddelt i fem grupper, som alle så det samme videoklip med et bilsammenstød. Herefter stillede man deltagerne en række forskellige spørgsmål om ulykken i tråd med de spørgsmål, man stiller vidner. Forskellen mellem de fem grupper lå i formuleringen af et centralt spørgsmål om bilernes fart på ulykkestidspunktet. Deltagerne fik en af følgende formuleringer af spørgsmålet, som altså havde forskellige styrkegrader:

1. How fast were the cars going when they *crashed* into each other?
2. How fast were the cars going when they *contacted* into each other?
3. How fast were the cars going when they *bumped* into each other?
4. How fast were the cars going when they *hit* into each other?
5. How fast were the cars going when they *collided* into each other?

Forskerne fandt, at deltagerne angav en højere hastighed, des voldsommere ord de var blevet spurgt med (crashed var det voldsomste ord).

Det tyder altså på, at ordvalget i det centrale spørgsmål havde en effekt på deltagernes erindring af ulykken. I et opfølgende eksperiment med 150 deltagere fandt Loftus og Palmer også, at de deltagere, som var blevet spurgt med crashed, oftere end de andre deltagere huskede at have set knust glas i videoen, selvom der ikke var noget knust glas.

Kilde: PsykB, Magnus Riisager, Frydenlund

Sociale dynamikker (nr. 2)

Vores tilbøjelighed til at danne kollektive erindringer kan være meget problematisk ved politiefterforskning af forbrydelser, hvor det jo drejer sig om at finde frem til sandheden og ikke en bestemt fælles fortolkning. Her kan sociale faktorer indflydelse bevirke, at øjenvidner til forbrydelsen kan blive påvirket af andres vidneudsagn, og det kan føre til, at der inkorporeres detaljer i erindringsbeskrivelserne, som ikke var til stede ved selve oplevelsen. Ultimativt kan dette lede efterforskningen på vildspor.

Et godt eksempel er øjenvidnernes beretninger i forbindelse med drabet på den svenske udenrigsminister Anna Lindh. Lindh var som bekendt offer for et voldsomt knivoverfald begået af en enkelt person i et stormagasin den 11. september 2003. Hun døde næste dags morgen af de mange knivstik, som hun havde fået under overfaldet. Da overfaldet foregik i et stormagasin, og da Lindh tilmed var en meget kendt person, var der mange øjenvidner. Forud for politiafhøringerne blev disse vidner samlet i et lokale, hvor de (meget naturligt) snakkede indbyrdes om, hvad de havde set, mens de ventede på afhøringen.

Et af vidnerne fortalte de andre, at overfaldsmanden havde været iført en camouflagemønstret militærjakke. Det var han helt sikker på. Denne detalje blev derefter gengivet af flere af de andre vidner, da de blev afhørt af politiet. Netop fordi så mange vidner havde lagt mærke til præcist militærjakken, blev den ligeledes refereret i politiets bulletin til pressen få timer efter overfaldet. Da fotografierne fra overvågningskameraerne senere blev tilgængelige, kunne man imidlertid se, at overfaldsmanden havde været iført en grå sweater! Denne kollektive erindring om militærjakken var dermed forkert.

Plantning af falske erindringer (nr. 3)

Det fortælles, at Elisabeth Loftus fik ideen til sit eksperiment om falske erindringer, da hun sammen med en kollega kørte forbi et indkøbscenter. Inspireret af samtalen med kollegaen slog det hende, at hun ville prøve, om hun kunne få almindelige voksne mennesker til fejlagtigt at huske, at de var blevet borte i et indkøbscenter som barn. Loftus fik nogle af sine studerende til at hjælpe sig. Hver studerende fandt to personer, som i forvejen kendte hinanden godt. Den ene (som vi kan kalde informanten) skulle have kendskab til den andens (forsøgsdeltagerens) barndom. Informanten kunne typisk være en mor eller far og forsøgsdeltageren den voksne søn eller datter.

Informantens rolle var at beskrive tre virkelige hændelser i forsøgsdeltagerens barndom. Disse beskrivelser af virkelige hændelser blev af forskerne suppleret med en opdigtet begivenhed om at blive væk i et indkøbscenter. Denne opdigtede begivenhed hjalp informanten også mere at konstruere, sådan at den fremtrådte sandsynlig for forsøgsdeltageren med hensyn til, hvor den foregik, hvem der deltog og så videre. Samtidig sikrede man sig forældrenes ord for, at forsøgsdeltageren faktisk aldrig var blevet væk fra dem i et indkøbscenter,

Et hæfte med korte beskrivelser af de fire begivenheder (de tre sande og den falske) blev sendt ud til forsøgsdeltagerne under dække af, at man var interesseret i at undersøge, hvor meget folk kunne huske fra deres barndom. Alle fire begivenheder (inklusive den opdigtede) blev beskrevet som noget, der virkelig havde fundet sted. Ved hver begivenhed skulle deltagerne beskrive, hvad de kunne huske. Efter forsøgsdeltagerne havde udfyldt og indsendt hæfterne til forsøgslederen, blev de indkaldt til to opfølgende interview med et par ugers mellemrum. Her blev de bedt om igen at fortælle alt, hvad de kunne huske om de fire begivenheder. Resultaterne viste, at cirka en fjerdedel af forsøgspersonerne endte med at svare, at de helt sikkert eller delvist huskede den opdigtede begivenhed om at blive væk i et indkøbscenter. Som deltagerne forklarede: "... Jeg kan tydeligt huske, hvordan jeg gik rundt ved de der prøverum, og min mor ikke var i den afdeling, hun havde sagt, at hun ville være."

Efter det første eksperiment fulgte en lang række andre lignende eksperimenter omkring falske erindringer. Det er nu hævet over enhver tvivl, at det kan lade sig gøre at inducere falske erindringer om begivenheder, der aldrig har fundet sted.

Kilde: Erindring af Dorthe Berntsen, Tænkepauser